

Lausunto

10.06.2022

VVTDno-2022-542

Asia: VN/31974/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä, että kotoutumislain toimivuutta arvioidaan. Lailla kotoutumisen edistämisestä on keskeinen merkitys maahanmuuttaneiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisessä. Esimerkiksi viranomaisten ja kuntien yhdenvertaisuussuunnittelun ja kotoutumissuunnitelmien hyvällä yhteen nivomisella voidaan rakentaa toimivat välineet näiden tavoitteiden edistämiseksi. Valtuutettu korostaa maahanmuuttaville suunnattujen neuvonta- ja ohjauspalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, sekä yksilölle toimivien palvelukokonaisuuksien rakentamista. Rasmin ja syrjinnän vastaiset toimet ovat merkittäviä tukemaan osallisuuden tavoitteita.

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa nostaa esiin huomiot ihmiskaupan uhrin määritelmästä, kotoutumiseen pääsystä, korvauksista sekä työperäisen hyväksikäytön ehkäisystä.

Ihmiskaupan uhrien määrittely jää hallituksen esitykseltä osin avoimeksi. Laskennallisten korvausten osalta hallituksen esityksessä viitataan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011) tarkoitettuihin ihmiskaupan uhriin. Kuitenkin kotoutumista edistävien toimenpiteiden kohderyhmänä ihmiskaupan uhrit ovat huomattavasti laajempi ryhmä kuin edellä mainitussa laissa tarkoitettut. Ihmiskaupan uhrin määritelmää tulee katsoa ilmiöpohjaisesti sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti siten, ettei ihmiskaupan uhreja rajaudu tiukan määrittelyn vuoksi esimerkiksi kotoutumissuunnitelman ulkopuolelle.

Esityksen mukaan ihmiskaupan uhreilla on mahdollisuus kotoutumissuunnitelmaan ja -ohjelmaan osallistumiseen tarvittaessa ilman kolmen vuoden aikarajaa maahanmuutosta. Säättämällä erilaisista haavoittuvista kohderyhmistä varmistettaisiin, että työvoiman ulkopuolella olevia ja erityisesti haavoittuvia ryhmiä saataisiin tavoitettua nykyistä kattavammin. (s. 120)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tätä hyvänä. Tällä voidaan varmistaa palveluiden saatavuus niille henkilöille, joilla kotoutuminen ei ole päässyt liikkeelle aikarajojen puitteissa heistä riippumattomista syistä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Heunin vuonna 2018 julkaisemassa Tuntematon tulevaisuus -selvityksessä nostettiin esiin, että ”henkilö on voinut olla Suomessa useita vuosia, mutta hän ei välttämättä osaa lukea tai kirjoittaa tai puhua yhtään suomea. Henkilö ei kuitenkaan pääse esimerkiksi suomen kurssille, koska kotoutumisaika on mennyt umpeen, vaikka käytännössä hän ei osaa kieltä tai tunne suomalaista yhteiskuntaa. Paperit ja oleskelulupa saattavat kuitenkin olla kunnossa ja päällepäin näyttää siltä, ettei henkilö ole kotoutumispalveluiden tarpeessa, koska on oleskellut jo pitkään Suomessa.” (s. 98-99)

Kustannusten korvaaminen

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä, että hallituksen esityksessä on edelleen oma pykälänsä (67 §) ihmiskaupan uhrille annetuista palveluista ja tukitoimista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. On tarpeellista, että säädöstä on selkeytetty käytännön soveltaminen huomioiden. Lausunnon antamista varten tarvittavia tietoja voisi avata vielä tarkemmin esitöissä. Menettelyssä tulee kunnioittaa uhrin terveystietojen ja yksityisyyden suojaa. Käytännön soveltamisessa on huomioitava, että ihmiskaupan uhrien palvelutarpeet voivat olla hyvin moninaisia.

Kustannusten korvaamisessa valtuutetun käsityksen mukaan pääasiallinen ongelma ei ole ollut, ettei niitä olisi hyväksytty, vaan että korvauksia on haettu vähän. Järjestelmän toimivuuden vuoksi olisi tärkeää, että oikeilla tahoilla on tieto mahdollisuudesta hakea korvauksia. Korvausten hakemisen tulee olla sujuvaa ja selkeää.

Kotoutuminen ehkäisee ihmiskauppaa ja ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä

Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö käsittää esimerkiksi kiskonnantapaisen työsyrrjinnän, törkeän kiskonnan ja ihmiskaupan työperäisen hyväksikäytön muodossa, ja on Suomessa todellinen ja oletettavasti tunnistettua laajempi ilmiö. Nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä on monissa kohdin huomioitu ihmiskaupan uhrien tuen tarpeet. Esityksessä on myös mainittu ihmiskaupan uhrien rinnalla ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden henkilöiden tukeminen. Kotoutumispalveluiden roolia eri työperäisen hyväksikäytän muotojen ennaltaehkäisyssä tulisi vielä vahvistaa.

Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöön puuttuminen vaatii eri viranomaistahojen toimintaa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä hyväksikäytön ehkäisyn näkökulmasta, että kotoutumispalveluiden ja kotoutumisen edistämisen suunnittelussa huomioitaisiin toimet, joilla tavoitetaan henkilöt, jotka eivät ole vielä hyväksikäytön kohteeksi joutuneet, mutta voivat olla sen vaarassa, sekä ehkäistään sellaisten tilanteiden syntymistä, jossa henkilö voi helposti joutua alttiiksi

hyväksikäytölle. Esimerkiksi kielitaito, tieto suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen pelisäännöistä sekä yhteys eri viranomaisiin ilman välikäsiä ovat turvaverkkoja, joilla ihmisiä voidaan tukea. Näillä sekä muilla toimilla voidaan ehkäistä haavoittuvuutta ja riippuvuutta työnantajasta.

Suomessa on työnantajia, jotka tukevat työntekijöitä ja heidän kotoutumistaan Suomeen monin eri tavoin. Kuitenkin on tunnistettava, että kaikkien työnantajien kohdalla näin ei resurssi-, osaamis- tai muista syistä ole. Siksi on turvattava, että myös työn perässä Suomeen muuttaneella henkilöllä on mahdollisuus kotoutumiseen. Suomeen muuttaa yhä enemmän ihmisiä työn perässä ja valtion tulee kantaa osa vastuustaan heidän kotoutumisessaan. Etenkin tietyillä aloilla riskit työvoiman hyväksikäytölle ovat todellisia. Näiden riskien realisoitumista ei pidä odottaa, vaan pyrkiä määrätietoisin toimin tekemään vilpillisesti toimiville työnantajille hyväksikäytöstä mahdollisimman vaikeaa.

Työn perässä Suomeen muuttaneiden tarpeet kotoutumiselle ovat osin erilaiset kuin esimerkiksi kansainvälistä suojelua saaneella kotoutujalla ja siksi myös palvelu voi olla erilainen intensiteetiltään ja laajuudeltaan. Tältä osin yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää ehdotuksessa tuotua matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa erityisen tarpeellisenä. Esityksen mukaan ”matalan kynnyksen neuvonnan ja ohjauksen saatavuutta parantamalla voitaisiin myös osaltaan ennalta ehkäistä esimerkiksi työperusteisen hyväksikäytön ilmenemistä, kun tietoa, neuvontaa ja ohjausta olisi tarjolla riippumatta maahantulon syystä ja mahdollisuuksien mukaan myös monikielisesti.” (s. 164) Matalan kynnyksen palvelut olisi suunnattu henkilöille riippumatta maahantulon perusteesta tai maassa vietetystä ajasta. Näin voidaan tavoittaa henkilöitä, jotka eivät ole olleet kotoutumispalveluiden ensisijaista kohderyhmää.

Matalan kynnyksen palvelut koskevat myös muita kuin ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön uhreja. On tärkeää, että matalan kynnyksen palveluita tulee olemaan saatavilla maantieteellisesti kattavasti. Palvelun rahoitus tulee varmistaa. Ihmisille on myös välitettävä tietoa palvelun saatavuudesta eri kielillä. Palvelun on oltava tarjolla eri kielisenä tulkkauksen kautta. Palveluiden rakentamisessa on huomioitava intersektionaalinen näkökulma sekä esimerkiksi vammaisten henkilöiden, lasten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien oikeudet ja tarpeet. Matalan kynnyksen neuvonnasta on oltava mahdollisuus ohjautua muihin tarvittaviin palveluihin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Ylitarkastaja Anni Valovirta

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma (12-22 §)

-

Kotoutumiskoulutus (24-25 §) ja omaehtoisen opiskelun tukeminen (26-30 §)

-

Yleiset kommentit kunnan kotoutumishjelmaan (11 §) ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio (23 §)

-

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut (3 luku)

-

Kuntaan ohjaaminen (4 luku)

-

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät (5-7 luvut)

-

Valtion korvaukset (8 luku)

-

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä (9 luku)

-

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

-

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

-

Valovirta Anni
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto